หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาสังคมในระดับประเทศของโลกปัจจุบัน จำเป็นต้องอาศัยสารนิเทศที่เป็นระบบมากขึ้น ประเทศไทยเห็นความสำคัญของสารนิเทศ จึงได้จัดตั้งระบบสารนิเทศแห่งชาติอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2529 เพื่อจัดเก็บรวบรวม จัดจำแนกข้อมูล ข้อเท็จจริง ข่าวสารความรู้ที่บันทึกไว้ในรูปเอกสาร และสื่อสารนิเทศทุกประเภท ให้สามารถค้นหาและนำมาใช้ประโยชน์สนองความต้องการของผู้ใช้ทุกระดับในทุกสาขาวิชา (สำนักงานคณะกรรมการอำนวยการและประสานงานระบบสารนิเทศวิชาการแห่งชาติ อ้างถึงใน แม้นมาส ชวลิตบรรณาธิการ 2530: 201)

สารนิเทศทางการประมงมีบทบาทยิ่งต่อการพัฒนาประเทศไม่น้อยไปกว่าสารนิเทศทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอื่น ๆ เพราะอาชีพการประมงนับว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศมาโดยตลอด ดังจะเห็นว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ผลผลิตสัตว์น้ำมีมูลค่าประมาณ 10,000 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 20,000 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2528 คิดเป็นมูลค่าร้อยละ 10 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมสาขาเกษตรกรรม (สมนึก ศรีปลั่ง 2530: 1)

ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่มีผลผลิตทางการประมงมากเป็นอันดับแรกของโลก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ และ กรมประมง 2530: หน้าคำนำ) ปัจจุบันมีสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้การพัฒนาประมงของประเทศมีขีดจำกัดในการผลิต เช่น การประกาศเขตเศรษฐกิจ 200 ไมล์ทะเลของประเทศเพื่อนบ้าน แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีอยู่เสื่อมโทรมลง ปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำที่ปล่อยหมุนเวียนในแหล่งน้ำต่าง ๆ ยังมีไม่พอเพียง สิ่งเหล่านี้ทำให้มีความต้องการในการใช้ทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงเพื่อการวางแผนแก้ไขปัญหาทางการประมงของประเทศ และความต้องการสารนิเทศเพื่อการวิจัยทางการประมงมากขึ้น

ปัจจุบันสารนิเทศในแขนงวิชาต่าง ๆ รวมทั้งสาขาประมงนั้นมีการผลิตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว แม้แต่นักวิชาการเองต่างประสบปัญหาในการติดตามแนวคิด วิธีการ และทฤษฎีใหม่ ๆ ในสาขาวิชาเฉพาะที่ตนสนใจ (นวนิตย์ อินทรามะ 2518: 71) ดังนั้นการหาวิธีการ

ที่จะทราบแหล่งสารนิเทศเพื่อนำออกมาใช้และจัดการเผยแพร่สารนิเทศสาขานั้น ๆ ได้โดยรวดเร็วและทันกับความต้องการจึงเป็นความจำเป็น

กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลักที่ผลิตและเผยแพร่ทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงในรูป รายงานการวิจัย รายงานการสำรวจ รายงานการทดลอง/สถิติ เอกสารเผยแพร่ และคู่มือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก (ไมตรี ดวงสวัสดิ์ และ สิทธิ บุณยรัตผลิน 2526: 294) รวมทั้งดำเนินการจัดตั้งห้องสมุดในสังกัดกรมประมงที่เป็นหลักอีก 3 แห่งคือ ห้องสมุดสถาบันประมงน้ำจืดแห่งชาติ ห้องสมุดกองประมงทะเล และห้องสมุดศูนย์ชีววิทยาทางทะเลจังหวัดภูเก็ต ห้องสมุดดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการจัดเก็บและให้บริการสารนิเทศทางการประมงแก่ผู้ใช้โดยทั่วไป นอกจากกรมประมงแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ อีกจำนวนมาก เช่น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ หรือเทียบเท่าสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจอื่นๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร องค์การสะพานปลา หน่วยงานอิสระอื่นๆ เช่น ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ รวมทั้งหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ เช่น ธนาคารและสมาคมประมงต่าง ๆ เป็นต้น ที่ผลิตสารนิเทศในรูปสิ่งตีพิมพ์และสิ่งไม่ตีพิมพ์ทางสาขาประมง

ในระยะเวลาดำเนินงานของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 ได้เริ่มมีการพัฒนาระบบสารนิเทศทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อให้เป็นเครือข่ายสารนิเทศทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระบบสารนิเทศแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2530: 164-165) ระบบสารนิเทศทางการประมงเป็นระบบสารนิเทศอีกระบบหนึ่งที่จัดตั้งโดยศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นหน่วยงานกึ่งรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินในระยะต้นจากศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งประเทศแคนาดา ทั้งนี้เพราะศูนย์พัฒนาการประมงฯ ตระหนักถึงปัญหาการกระจัดกระจายของสารนิเทศ การขาดกลไกในการรวบรวมและเผยแพร่สารนิเทศสาขานี้ ทั้งที่ผู้ใช้จำนวนมากมีความต้องการสารนิเทศทางด้านนี้เป็นอย่างมาก (ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2528: 2)

จากการที่ทรัพยากรสารนิเทศสาขาประมงมีการผลิตและเผยแพร่โดยหน่วยงานต่างๆ เป็นจำนวนมาก กรมประมงและศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงได้ร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์สนเทศการประมงแห่งประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2528 โดยให้ศูนย์ดำเนินการ

(Focal Point) ตั้งอยู่ที่ห้องสมุดสถาบันประมงน้ำจืดแห่งชาติ (ปัจจุบันคือห้องสมุดดับบลิว อี. จอห์นสัน) ในระยะเวลาที่ผ่านมา ศูนย์สนเทศการประมงฯ แห่งนี้ได้ดำเนินงานรวบรวมบรรณานุกรมทางการประมงในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นการรวบรวมข้อมูลจากอดีตมา และขณะนี้บรรณานุกรมที่รวบรวมได้ ครอบคลุมช่วงปี ค.ศ. 1976-1985 ปัจจุบันการดำเนินงานของศูนย์สนเทศการประมงฯ หยุดชะงักลงเนื่องจากประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณและบุคลากรดำเนินงาน ซึ่งส่งผลให้ไม่มีแหล่งกลางในการรวบรวมสารนิเทศสาขาประมงภายในประเทศในปัจจุบัน ผู้ใช้สารนิเทศโดยทั่วไป จึงไม่ทราบเกี่ยวกับแหล่งที่ผลิตและเผยแพร่สารนิเทศสาขานี้ ทำให้ไม่สามารถนำสารนิเทศสาขานี้มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ การวิจัยครั้งนี้จึงจะศึกษาเกี่ยวกับแหล่งผู้ผลิตทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงในประเทศไทย เนื้อหาและวิธีการเผยแพร่ รวมตลอดถึงกลุ่มผู้ใช้เป้าหมายที่ผู้ผลิตคาดหวัง เพื่อประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ในการผลิตสารนิเทศทางการประมงในเนื้อหาที่ยังขาดแคลนและขจัดความซ้ำซ้อนในการผลิต และใช้เป็นคู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงานสารนิเทศและผู้ใช้โดยทั่วไปในการเข้าถึงและนำสารนิเทศทางการประมงมาใช้มากยิ่งขึ้น

<u>วัตถุประสงค์ของการวิจัย</u> เพื่อศึกษา:

1. แหล่งที่ผลิตทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงในประเทศไทย ทรัพยากรสารนิเทศสิ่งพิมพ์ที่ผลิต และวิธีการเผยแพร่ของหน่วยงานที่ผลิต
2. เนื้อหาและรูปแบบทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงที่ผลิต วัตถุประสงค์ในการผลิต และกลุ่มผู้ใช้เป้าหมายที่ผู้ผลิตคาดหวัง

<u>สมมติฐานของการวิจัย</u> การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานว่า:

1. แหล่งผลิตทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษา
2. ทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงส่วนใหญ่มีเนื้อหาทางด้านการจัดการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
3. ทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงปรากฏในรูปรายงานมากกว่าในรูปแบบอื่น
4. การเผยแพร่ทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงใช้วิธีแจกเป็นส่วนใหญ่
5. กลุ่มผู้ใช้เป้าหมายเป็นนักวิจัยหรือนักวิชาการ

<u>ขอบเขตของการวิจัย</u> การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตในการวิจัยดังนี้:

1. ศึกษาแหล่งผลิตสารนิเทศทางการประมง ได้แก่ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาล กึ่งรัฐบาล เอกชน และองค์การระหว่างประเทศ จำนวน 217 แห่ง/ราย แบ่งเป็น:

สถาบันการศึกษา 57 แห่ง ซึ่งประกอบด้วย สถาบันการศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 46 แห่ง สถาบันการศึกษาไม่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 8 แห่ง และสถาบันการศึกษาภาคเอกชน 3 แห่ง

หน่วยงานอื่นที่มิใช่สถาบันการศึกษา 90 แห่ง ประกอบด้วย หน่วยราชการ 78 แห่ง หน่วยราชการอิสระ 2 แห่ง รัฐวิสาหกิจ 6 แห่ง และองค์การระหว่างประเทศ 4 แห่ง

หน่วยงานภาคเอกชน 70 แห่ง/ราย ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน ธนาคาร 8 แห่ง สมาคมการประมงและสมาคมอื่นที่เกี่ยวข้อง 5 แห่ง สำนักพิมพ์ 13 แห่ง บุคคล 43 ราย และมูลนิธิ 1 แห่ง (ดูรายละเอียดในบทที่ 3 หน้า 67-75)

2. ศึกษาทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงเฉพาะประเภทสิ่งพิมพ์ที่มีการผลิตและเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วง 5 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2533 (ค.ศ. 1986-1990) ซึ่งได้แก่ หนังสือ รายงาน วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โปสเตอร์ เป็นต้น

<u>วิธีดำเนินการวิจัย</u> การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีการดำเนินการวิจัยเป็นลำดับดังนี้:

1. สำรวจและวิเคราะห์ทรัพยากรสารนิเทศสิ่งพิมพ์ทางการประมงที่มีการผลิตในประเทศไทย และจัดเก็บไว้ในแหล่งสารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับการประมง ได้แก่ ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ 40 แห่งดังนี้

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยบูรพา
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ปัตตานี

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดแห่งชาติ
ห้องสมุดคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ห้องสมุดสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา
ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้
ห้องสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ห้องสมุดวิทยาลัยประมงสงขลาดิณสุลานนท์
ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ห้องสมุดภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ห้องสมุดสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ห้องสมุดคณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ห้องสมุดสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ห้องสมุดคณะเกษตรศาสตร์บางพระ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
ห้องสมุดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ห้องสมุดดับบลิว อี. จอห์นสัน กรมประมง
ห้องสมุดสถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเล กรมประมง
ห้องสมุดกองประมงทะเล กรมประมง
ห้องสมุดกองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง กรมประมง
ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ศูนย์บริการเอกสารการวิจัย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งประเทศไทย
ห้องสมุดกรมส่งเสริมการเกษตร
ห้องสมุดกรมวิชาการเกษตร
ห้องสมุดสถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
ห้องสมุดหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา
ห้องสมุดองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ
ห้องสมุดและศูนย์เอกสารแห่งภูมิภาค สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
ห้องสมุดศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ศูนย์เอกสาร สำนักงานพัฒนาลุ่มน้ำโขง

ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียแปซิฟิก

ห้องสมุดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ในการสำรวจครั้งนี้จะเก็บข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ผลิต วัตถุประสงค์ในการผลิต รูปแบบทรัพยากรที่ผลิต เนื้อหาที่ครอบคลุม ปีที่ผลิต ภาษาที่ผลิต และกลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย

2. จากรายชื่อแหล่งผลิตที่ได้จำนวน 217 แห่ง จะเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่อยู่ปัจจุบัน รายชื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2529-2533) และวิธีการเผยแพร่สิ่งพิมพ์แก่ผู้ใช้เป้าหมาย

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยร้อยละ

4. สรุปผล อภิปรายผล และรายงานผลการวิจัย

<u>ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ</u>:

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งผลิตและเผยแพร่ทรัพยากรสารนิเทศทางการประมงและเนื้อหาของทรัพยากรสารนิเทศทางการประมง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ คือ

1. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ในการผลิตสารนิเทศทางการประมงในเนื้อหาที่ยังขาดแคลน และขจัดความซ้ำซ้อนในการผลิตทรัพยากรสารนิเทศสาขานี้

2. เพื่อเป็นคู่มือสำหรับผู้จัดสรรและให้บริการสารนิเทศ เช่น บรรณารักษ์ในการพิจารณาจัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้ รวมถึงชี้แหล่งให้ผู้ใช้ทราบ

3. เป็นบรรณานุกรมทรัพยากรสารนิเทศสิ่งพิมพ์ทางการประมง เพื่อผู้ปฏิบัติงานสารนิเทศและผู้ใช้สามารถนำสารนิเทศสาขานี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

4. เป็นนามานุกรมแหล่งผลิตทรัพยากรสารนิเทศสิ่งพิมพ์ทางการประมงเพื่อความสะดวกแก่ผู้ใช้ในการเข้าถึง

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย:

ทรัพยากรสารนิเทศทางการประมง หมายถึง สิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประมงในประเทศไทย โดยที่มีการผลิตและเผยแพร่ในประเทศไทย ได้แก่ หนังสือ รายงาน วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ/แผ่นปลิว โปสเตอร์ เป็นต้น

กลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย หมายถึง นักบริหาร นักวางแผน นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิต นักศึกษา นักเรียน เจ้าหน้าที่ประมง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรชาวประมง บุคคลผู้ในใจทั่วไป (ที่ใช้เพื่อประกอบความรู้เท่านั้น มิใช่เพื่อการศึกษาตามหลักสูตร)